

УДК 37.013.42:371.14

Інна Ніколаєску

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Суспільний ідеал сучасного педагога нерозривно пов'язаний із формуванням та розвитком власного професійного іміджу. У статті досліджується акмеологічний підхід, який сприяє розвитку професійного іміджу педагога в закладах післядипломної освіти. Окреслюються умови закладів післядипломної освіти щодо удосконалення професійного іміджу сучасного педагога.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічний підхід, післядипломна освіта, професійний імідж, сучасний педагог.

Підвищення уваги до феномена «імідж» у педагогіці обумовлене тим, що лише позитивний образ сучасного педагога є суттєвим чинником гуманізації освітнього простору, підвищення ефективності навчально-виховного процесу. У сучасних умовах освітньої парадигми педагог, як і раніше, залишається носієм високих життєвих смислів. Однак соціально-економічні трансформації в Україні впливають на їхню реалізацію в навчально-виховному процесі й на визначення вершин в особистісному й професійному розвитку педагога (акме).

Удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації педагога пов'язане з усвідомленням необхідності досягнення особистості найвищого рівня компетентності й відповідно розвитку позитивного професійного іміджу. Цьому слугує використання знань з основ педагогічної акмеології як нової інтегративної галузі знань у системі підготовки педагогічних працівників по досягненню ними вершин у творчості, освіті, професіоналізмі. Оперування відповідними знаннями з цієї галузі можливе при застосуванні в практичній діяльності закладів післядипломної освіти акмеологічного підходу, який орієнтує на досягнення вершин у цілісному розвитку особистості в умовах освітніх систем, вершин педагогічної майстерності педагога і його творчості та на досягнення «акме» викладацького колективу в цілому [4, с. 42].

Відзначимо, що увага науковців до проблем цілісного розвитку особистості (В. Андрущенко, С. Гессен, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай та ін.), теорій вищих досягнень людини і цивілізації (О. Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, В. Максимова та ін.), формування творчої особистості (В. Арєєв, І. Бех, Д. Богоявленська, С. Моляко, С. Сисоєва, М. Поташнік та ін.), професійної підготовки й становлення майбутнього педагога

(О. Дубасенюк, А. Капська, В. Кузь, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сластьонін та ін), синергетичного та акмеологічного підходів (В. Бранський, В. Вакуленко, Т. Григор'єва, Г. Данилова, С. Пальчевський та ін.) дещо активізувалась.

У рамках нашого дослідження актуальними є наукові студії, присвячені проблемам іміджу в освітньому процесі, його ролі та шляхів творення (Л. Донська, В. Ісаченко, Л. Колесникова, О. Красношликова, П. Фролов, О. Цокур, О. Чебикін).

Розвиток професійних та особистісних якостей педагога, його професійного іміджу певною мірою забезпечують заклади післядипломної освіти. Різні аспекти базової й післядипломної педагогічної освіти представлено в працях Н. Білик, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, Н. Калініченко, С. Крисюка, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Протасової та ін.

Пошук шляхів удосконалення системи підготовки педагогів ведуть багато вчених з різних позицій, але акмеологічний підхід, який орієнтує педагога на досягнення вершин творчого саморозвитку, високого рівня продуктивності й професійної зрілості, розвитку професійного іміджу в теорії й практиці післядипломної освіти вивчено недостатньо.

Метою статті слугує вивчення питання запровадження акмеологічного підходу в практику роботи закладів післядипломної освіти, який сприяє розвитку професійного іміджу сучасного педагога.

У сучасній системі післядипломної освіти гостро постає питання інтеграції освіти і виховання, знань і моралі, інтелектуального і соціального розвитку людини. Вирішення цих проблем повинно знайти відображення в новітніх освітніх концепціях, однією з яких є акмеологічна. Вона спирається на нову галузь інтегративних знань – акмеологію. Акмеологія, як узагальнено відмічає Н. Кузьміна, досліджує цілісну людину як суб'єкта творчої, навчально-пізнавальної, професійної і управлінської діяльності [3].

З позиції акмеології як методологічної основи сутність професійної освіти можна розуміти як цілісний розвиток людини в умовах освітніх систем, а її зміст як людинознавство, систему знань про взаємодію людини зі світом.

Одним із головних завдань післядипломної освіти є розвиток професійного іміджу сучасного педагога, завдяки якому особистість педагога має здатність розвиватися, самоудосконалюватися, самореалізовуватися в подальшій професійній діяльності. Здатність до постійного професійного самовдосконалення через максимальну реалізацію власних творчих можливостей є одним із провідних показників особистості педагога як професіонала. Відтак професійне самовдосконалення фахівця слугує засобом неперервного особистісно-творчого збагачення педагогічними цінностями, новими технологіями

педагогічної діяльності. Проте він неможливий без застосування акмеологічного підходу, який орієнтує педагога на досягнення вершин творчого саморозвитку, високого рівня продуктивності й професійної зрілості.

Грунтуючись на аналізі наукової літератури, ми погоджуємося з думкою В. Вакуленко, яка визначає акмеологічний підхід як базисне узагальнююче поняття акмеології, що акумулює сукупність принципів, методів, прийомів, засобів організації й побудови теоретичної та практичної діяльності, орієнтованих на прогноз якісного результату в підготовці педагога, високий рівень продуктивності й професійної зрілості [2]. Дослідниця вважає, що основною сутнісною характеристикою акмеологічного підходу є прагнення до відновлення цілісності суб'єкта, який проходить ступінь зрілості, коли його індивідуальні, особистісні й суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в усіх взаємозв'язках для того, щоб сприяти досягненню вищих професійних рівнів.

Акмеологічний підхід пропонує цілісний розвиток людини і в якості найвищої цінності розглядає її індивідуальність. Індивідуальність як вищий рівень цілісного розвитку особистості, її акме, на думку Б. Ананьєва, є вищою точкою розвитку людини, яка досягається на перехресті гетерогенних процесів, коли з'являються нові структурно-функціональні інтерактивні утворення, що забезпечують вищі форми поведінки й діяльності людини.

Розвиток професійного іміджу педагога як компетентного, мобільного професіонала відбувається, у першу чергу, завдяки постійному вдосконаленню професійно-особистісних якостей, акцентуванню уваги на ціннісних та світоглядних аспектах професійної культури педагога. Становлення та актуалізація проблеми професійного іміджу сучасного педагога посилюється у зв'язку із вимогами до особистості педагога, який повинен бути *спеціалістом з питань розвитку дитини*; володіти *методологічною культурою* в контексті сучасної філософії освіти; здійснювати *методологічно-орієнтовану освіту*, яка необхідна людині в професійній діяльності в умовах постійного зростання вагомості інформації; мати *нове професійне мислення*, яке складається не тільки з предметних установок, але й мотиваційно-ціннісних орієнтацій, відображаючи нові парадигми освіти; розвивати *науково-педагогічну компетентність*, яка забезпечує професійність його діяльності, включаючи нові види професійної грамотності: методологічну, предметно-розвивальну, психологічну, валеологічну, акмеологічну тощо; формувати й удосконалювати *нові професійні й особистісно значущі якості*, які забезпечують творчу самореалізацію індивідуальності педагога.

Розвиток професійно-особистісних якостей педагога, які складають його професійний імідж, за умов реалізації акмеологічного підходу в післядипломній освіті, на нашу думку, сприяють сформованості зрілості

особистості педагога, а саме: *духовної* як високого рівня духовного розвитку особистості; *особистісної* як самостійності і відповідальності за прийняті життєві і професійні рішення, за їхній вибір і прогнозування результатів; *професійної* як готовності до інноваційної професійно-педагогічної діяльності.

Удосконалення під час педагогічної діяльності професійного іміджу, духовного, особистісного і професійного розвитку педагога забезпечує сформованість акмеологічної позиції педагога як похідної його професійного, особистісного й духовного розвитку, як гуманістичної установки на забезпечення успіху і здоров'я кожного учня, на досягнення результатів у педагогічній діяльності, на розвиток творчості вчителя й учня в їхній безпосередній взаємодії. Така позиція спонукає до постійного пошуку нових розвивальних технологій навчання, освоєння нових засобів, відмови від стереотипів у професійній діяльності, до об'єктивної самооцінки й рефлексії. Відтак проблема розвитку професійного іміджу обіймає дослідження низки особливостей самореалізації сучасного педагога: як стилю його професійної діяльності й манери спілкування, так і вміння педагога індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності на основі оволодіння спеціальними технологіями конструювання привабливого образу власного «професійного Я».

Застосовуючи акмеологічний підхід у навчальному процесі закладів післядипломної освіти, перепідготовку сучасного педагога, розвиток його як професіонала можна представити як процес і результат системних претворень особистості, що розвивається. Цьому слугують: професіоналізм діяльності (розвиток професійної компетентності, професійних умінь і навичок); професіоналізм особистості (розвиток здібностей, професійно важливих особистісно-ділових якостей, рефлексивної організації і рефлексивної культури, творчого та інноваційного потенціалу, мотивації професійних досягнень); нормативності діяльності і поведінки (формування професійної і моральної системи регуляції поведінки, діяльності та взаємин); продуктивної Я-концепції [1, с. 126]. Реалізація означених концепцій перепідготовки фахівця педагогічної сфери дозволить педагогу досягти акмеологічного рівня, який у міру зростання його професіоналізму буде підвищуватися.

На нашу думку, акмеологічний підхід у післядипломній освіті має бути пріоритетним напрямком, який спонукає особистість педагога до прогресивного саморозвитку, самоорганізації та відповідно професійного самовдосконалення. Застосування в післядипломній освіті цього підходу полягає в наступному:

– *створення особистісно-гармонійного професійного іміджу та «Я-концепції»*, тобто активізація професійно-особистісних якостей, які сприяють самоствердженню, відокремлення власних поведінкових моделей, ціннісних установок, адекватне виділення себе із соціального й

професійного середовища, оволодіння системою засобів, методів, механізмів саморегуляції, що сприятимуть самовдосконаленню та самореалізації себе як особистості;

– *організація особливого акмеологічного середовища*, у якому розвиток професіоналізму педагога є цінністю, традицією, вимогою, реальністю та ідеалом. Для такого середовища характерним є міжособистісне співробітництво, під час якого відтворюються сутнісні сили педагога як суб'єкта професійної діяльності;

– *утвердження власної акмеологічної позиції*, тобто орієнтація на досягнення високих результатів у власній професійній діяльності за умови дотримання морально-правових норм поведінки й духовно-моральних цінностей;

– *розвиток інноваційного творчого потенціалу педагога* як у курсовий, так і в міжкурсний період. Інноваційність як потужний професійний потенціал особистості полягає в готовності започатковувати нові технології і підходи до вирішення педагогічних завдань, створювати авторські науково-методичні розробки, узагальнювати та розповсюджувати передовий педагогічний досвід;

– *самоосвітня діяльність педагога* як важливий показник якості освіти, готовності до самонавчання та самооцінки, важливий критерій життєтворчості;

– *складання плану самовдосконалення*: вивчення передового досвіду колег, проведення відкритих уроків, самоаналіз уроків, обговорення відвіданих уроків, участь у конкурсах тощо;

– *самореалізація власного творчого потенціалу*, яка відображає можливості педагога в повній мірі презентувати свої можливості та застосовувати їх у процесі продуктивної діяльності. Самореалізація педагогом власного особистісного та професійного потенціалу має різні форми прояву: розкриття свого творчого потенціалу під час практичної діяльності, наполегливість у здійсненні життєвих та професійних планів, умінні відстоювати власну позицію;

– *поповнення власного професійно-педагогічного арсеналу інтерактивними формами та методами навчання*, як-от: урок-тренінг, урок-дослідження, урок-панорама, урок-пошук, урок-мандрівка, урок-практикум, урок-казка, урок-композиція, урок-діалог та ін.;

– *залучення слухачів курсів підвищення кваліфікації до науково-дослідної діяльності*, результати якої відбиваються в таких формах, як-от: науковий звіт (реферат, доповідь, виступ на семінарі чи конференції) з проблеми дослідження; введення в практику комплексу дидактичних матеріалів; апробація в інноваційному режимі ідей учителів-новаторів; створення авторської методики, технології; реалізація положень концепції на основі розробки й апробації авторської програми, навчального посібника; узагальнення власного досвіду, систематизація і опис

методичних прийомів, використаних форм і методів роботи; стаття в періодичне видання з проблеми; методичний посібник із програми дослідження; методичні рекомендації для вчителів і учнів; участь у проектній діяльності; комп'ютерна презентація результатів дослідження для впровадження в досвід роботи інших колег тощо;

– *розвиток корпоративної культури*, тобто участь у колективних та групових інноваційних формах роботи, як-то: співпраця у творчих групах, науково-дослідній діяльності, організація консультативно-методичних груп, педагогічні чи психологічні тренінги, участь у чатах, форумах щодо розробки актуальних проблем, методичних фестивалів, панорамах, презентаціях, у діяльності Шкіл (Школа молодого вчителя, Школа передового педагогічного досвіду, Школа професійної майстерності, Школа молодого методиста), методичних дискусій, методичних аукціонів, методичних діалогів, проблемних столів, педагогічних консилиумах тощо;

– *складання плану-проспекту самовиховання*, удосконалення методів, прийомів і форм навчально-виховної взаємодії з учнями; вироблення індивідуально-творчого стилю роботи;

– *розробка власної самопрезентації*, укладання *творчого портфоліо вчителя* – колекція власної бази кращих сценарію уроків, цікавих прийомів, знахідок, засобів наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій, що відображають зусилля вчителя, успіхи або досягнення з тієї чи іншої проблеми, індивідуальної творчої теми;

– *підвищення загальноосвітнього й культурного рівнів*: відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв, виставок, читання літератури, преси; знайомство й спілкування з цікавими людьми, творчими особистостями, колегами-однодумцями; наявність хобі тощо.

Вище зазначене дозволяє виділити основні складові професійного успіху педагога: професіоналізм особистості, професіоналізм педагогічної діяльності та педагогічна творчість. Педагоги, маючи акмеологічний потенціал, характеризуються високим рівнем професійного іміджу та відповідними творчими досягненнями в професійній діяльності, яка передбачає: створення авторських навчальних програм, які відповідають вимогам акмеологічного підходу до освіти, меті цілісного розвитку людини як індивіда, особистості, індивідуальності; забезпечують результат (соціальна зрілість особистості та творча індивідуальність); упровадження інноваційних технологій, забезпечення успіху кожного учня, його саморозвитку і самореалізації, рефлексивного управління творчою діяльністю; досягнення учнями високих результатів в освітній і творчій діяльності за інтересами.

Таким чином, на основі викладеного, доцільно зробити певний висновок, зокрема: застосування акмеологічного підходу в післядипломній

освіті уможлиблює не лише підвищення ефективності та професійного самовдосконалення сучасного педагога, розвитку його професійного іміджу, а й дозволить оптимізувати і якісно вдосконалити післядипломну освіту, націлити її на забезпечення високого рівня професіоналізму педагогічного працівника. Предметом подальших наукових розвідок може стати розробка акмеологічних програм цілісного особистісно-професійного розвитку педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмеология : учеб. пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
2. Вакуленко В. М Розвиток теорії й практики вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусі на основі акмеологічного підходу : [монографія] / В. М. Вакуленко. – Луганськ : Альма-матер, 2007 – 496 с.
3. Кузьмина Н. В. Предмет акмеология / Н. В. Кузьмина. – СПб. : Политехника, 2002. – 189 с.
4. Максимова В. Н. Акмеология последипломного образования педагога / В. Н. Максимова, Н. М. Полетаева. – СПб. : Изд-во ГНУ «ИОВ РАО», 2004. – 226 с.
5. Ніколаєску І. О. Педагогічний імідж у системі наук : історико-семантичний аналіз / І. Ніколаєску // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Вип. XXVI–XXVII. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 168–173.